

МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВТРАТ ВІД ПРОФЕСІЙНОГО ДИСБАЛАНСУ НА РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

У статті обґрунтовано методологічні засади та інструментарій визначення економічних втрат через невідповідність підготовки персоналу у професійно-технічних і вищих навчальних закладах вимогам ринку праці. З огляду на відсутність потрібних статистичних даних запропоновано низку спрощень і припущень, які дають можливість, використовуючи державну та адміністративну статистику України, розрахувати розмір економічних втрат від професійного дисбалансу на ринку праці (за порядком величини¹).

В статье обосновываются методологические основы и инструментарий определения экономических потерь из-за несоответствия подготовки персонала в профессионально-технических и высших учебных заведениях требованиям рынка труда. Учитывая отсутствие нужных статистических данных предложен ряд упрощений и предположений, которые дают возможность, используя государственную и административную статистику Украины, рассчитать размер экономических потерь от профессионального дисбаланса на рынке труда (по порядку величины).

The paper pioneered in justifying methodological principles and tools to assess the economic losses due to non-compliance of requirements of the labour market with training in vocational and higher education institutions. Given the lack of necessary statistical data, a number of simplifications and assumptions have been suggested to make it possible to use public and administrative statistics of Ukraine for calculating the economic losses due to occupational inconsistency in the labor market (in order of magnitude).

Ключові слова. Ринок праці, професійний дисбаланс, прогнозування, економічні втрати, нераціональні витрати коштів, основні виробничі засоби, чистий внутрішній продукт.

Ключевые слова. Рынок труда, профессиональный дисбаланс, прогнозирование, экономические потери, нерациональные расходы средств, основные производственные средства, чистый внутренний продукт.

Keywords. Labour market, occupational imbalance, forecasting, economic losses, wasteful spending, fixed production assets, net domestic product.

Вступ. На ринку праці України поряд із великою кількістю безробітних є також значна, хоча й менша, кількість вакантних робочих місць, що свідчить не лише про недовикористання трудового потенціалу, а й про нераціональне використання основних засобів виробництва. Причин такої ситуації багато: низький рівень оплати праці на вакантних робочих місцях, неналежні умови праці, занадто напружений її режим, погана транспортна доступність тощо. Багато робочих місць залишаються вакантними через професійну незбалансованість попиту на робочу силу та її пропозиції, яка веде до значних економічних і соціальних втрат.

Останніми роками роботодавці відчують труднощі при доборі слюсарів, мотажників, токарів, фрезерувальників, електрогазоварювальників, електроремонтників, інженерів-механіків, технологів, фахівців у сфері ІТ-технологій. На зареєстрованому ринку праці середня тривалість заповнення вакансій становить 8 днів, але підбір працівників за окремими професіями і спеціальностями через відсутність потрібних кандидатів триває набагато довше: наладчиків автоматичних лі-

¹ У математиці прийнято під порядком величини розуміти кількість цифр у числі.

ній, токарів-карусельників, водіїв трамваїв і тролейбусів, кваліфікованих столярів — від одного до двох місяців; малярів-штукатурів, водіїв автобусів, монтажників, складальників електровимірювальних приладів — від двох місяців. До того ж це лише вершина айсберга, його підводна частина значно більша, оскільки багато випускників, як і роботодавців, не звертаються до державної служби зайнятості. Статистика не охоплює також тисячі молодих людей, які змушені працювати не за набутими спеціальностями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти забезпечення збалансованості попиту на фахівців і їх підготовки навчальними закладами, прогнозування розвитку ринку праці в професійному розрізі знайшли відображення в дослідженнях вітчизняних учених-економістів і фахівців у сферах педагогіки та андрагогіки (С. Бандур, Т. Заяць, І. Зюзюн, Л. Лісогор, Н. Ничкало, С. Мельник, В. Радкевич, В. Савченко, В. Скульська та ін.). Однак поза увагою вітчизняних дослідників знаходяться методологічні засади визначення втрат від професійного дисбалансу на ринку праці, потребує розв'язання багато аспектів інструментального забезпечення методик вирішення цієї багатогранної проблеми.

Постановка завдання. *Мета статті* — розробка методології та інструментарію спрощеного підходу до визначення економічних втрат від професійного дисбалансу на ринку праці, пов'язаних із недовикористанням основних виробничих засобів у зв'язку з відсутністю потрібних фахівців, та недоотриманих бюджетами податкових надходжень і внесків у державні соціальні фонди через безробіття випускників професійно-технічних і вищих навчальних закладів, а також витрат на утримання і перенавчання безробітних з їх числа. Розрахунки за цими методологією та інструментарієм нададуть не точний, а результат вірний лише за порядком величини (за кількістю знаків у ньому).

Результати дослідження. Економічні втрати через дисбаланс на ринку праці (тобто через невідповідність професій і спеціальностей, що їх здобувають випускники професійно-технічних і вищих навчальних закладів, вакантним робочим місцям) складаються із непрямих втрат, або так званих витрат зворотного зв'язку (втраченої вигоди), і прямих витрат на матеріальне забезпечення та професійне навчання безробітних випускників, які не мають змоги працевлаштуватися.

Непрямі втрати включають недоотримані обсяги чистого внутрішнього продукту (ЧВП) через простоювання робочих місць (які могли б зайняти випускники навчальних закладів) і моральний знос (старіння) основних засобів виробництва за час простою. До цього виду втрат ми відносимо також втрати, що виникають у результаті безробіття випускників навчальних закладів, які могли б працювати, якщо б їх фах відповідав потребам економіки. Ці втрати формуються із податків, що не надійшли до бюджету (як мінімум, з доходу громадян), і внесків, недоотриманих фондами державного соціального страхування.

Виходячи з наведеного, пропонуємо економічні втрати від недовикористання певної частини основних засобів виробництва Q_e визначати як суму обсягу ЧВП, що недоотримується (умовно втрачається) із зазначеної причини (Q_1), і втрат від морального зносу (старіння) основних засобів виробництва Q_2 . Обсяг ЧВП, який недоотримується (умовно втрачається) через відсутність на ринку праці необхідних фахівців, тобто через невикористання частини основних засобів виробництва, розраховуємо за формулою:

$$Q_1 = \frac{b_t}{f - a} at, \quad (1)$$

де b_t — вартість чистого внутрішнього продукту, що виробляється за один день на задіяних засобах виробництва найманими працівниками;

t — час простою основних засобів виробництва (час наявності вакансій на робочих місцях, які могли б зайняти випускники);

f — загальна вартість основних засобів виробництва на всіх робочих місцях (як задіяних, так і тих, що простоюють);

a — вартість основних засобів виробництва на робочих місцях, що простоюють через відсутність на ринку праці необхідних фахівців.

Розмір непрямих втрат Q_2 унаслідок простою основних засобів виробництва та їх морального зносу (старіння) за час простою t визначимо за формулою:

$$Q_2 = zat, \quad (2)$$

де z — середньорічний коефіцієнт зносу основних засобів виробництва за один день, що простоюють через відсутність працівників відповідного фаху.

Тоді сумарні економічні втрати від невикористання певної частини основних засобів виробництва Q_e слід розраховувати за формулою:

$$Q_e = Q_1 + Q_2,$$

або

$$Q_e = \frac{b_1}{f-a} at + zat = at \left(\frac{b_1}{f-a} + z \right). \quad (3)$$

Загальні економічні втрати, пов'язані з відсутністю професійної збалансованості на ринку праці, становитимуть:

$$Q = Q_1 + Q_2 + Q_3 = at \left(\frac{b}{f-a} + z \right) + C_1 + C_2, \quad (4)$$

де Q_3 — прямі економічні витрати, пов'язані з безробіттям випускників, $Q_3 = C_1 + C_2$;

C_1 — витрати на виплату допомоги по безробіттю випускникам, котрі не змогли знайти роботу через відсутність попиту на їхні спеціальності (професії), набуті у навчальних закладах.

C_2 — витрати на професійне навчання випускників-безробітних, які були направлені на навчання державною службою зайнятості.

Але в практичній площині ці розрахунки здійснити неможливо через відсутність необхідних показників у державній статистиці. Перш за все, невідома вартість основних засобів виробництва на робочих місцях, що простоюють через відсутність на ринку праці фахівців за потрібними професіями і спеціальностями (a), і коефіцієнт їх амортизації (z), час простою основних засобів виробництва через професійний дисбаланс на ринку праці (t) тощо.

Для визначення втрат через недоотримання бюджетами податкових надходжень, а фондами державного соціального страхування — внесків, відсутня інформація про розмір зарплати, яку отримують випускники в перший рік своєї трудової діяльності, та їх кількість на повному ринку праці. Розрахунку прямих витрат, пов'язаних із матеріальним забезпеченням безробітних випускників професійно-технічних і вищих навчальних закладів, які не мають змоги працевлаштуватися через невідповідність здобутого ними фаху потребам економіки, та їх професійним навчанням, заважає відсутність даних щодо тривалості періоду безробіття цих осіб і вартості їхнього навчання за направленням державної служби зайнятості.

Враховуючи зміст і особливості державної та адміністративної статистики в Україні, для зазначених вище розрахунків нами прийнята низка спрощень і припущень, що в підсумку дає змогу отримати уявлення лише щодо «порядку величини», тобто розміру втрат, які відповідають дійсності саме за порядком величини.

Базові припущення, що дають змогу визначити порядок величини розміру економічних втрат від професійного дисбалансу на ринку праці України:

1. Усі випускники професійно-технічних і вищих навчальних закладів шукають підходящу роботу за наймом на і не працевлаштовуються на вакантні робочі місця, які не відповідають їхньому фаху. Припускаємо, що хтось із них не працевлаштовується з інших причин, зокрема, через низьку зарплату або, маючи можливість зайнятися підприємницькою діяльністю у різноманітних її формах, потенціал якої досить значний, не використовує її. Тобто припущення полягає в такому: якщо випускник професійно-технічного або вищого навчального закладу не працевлаштувався, він не знайшов роботу за здобутим фахом. З іншого боку, це припущення означає, що частина наявних вакантних робочих місць не зайнята лише через відсутність у випускників потрібного фаху і кількість цих робочих місць (одиниць основних виробничих засобів, що не використовується) дорівнює кількості безробітних випускників.

2. За наявності у випускників необхідного фаху, всі вони мають змогу працевлаштуватися, оскільки кількість вакантних робочих місць, які постійно з'являються, значно перевищує кількість випускників. Насправді: у 2012 р. в Україні було прийнято на роботу 2 795 496 працівників [2, с. 360, 368], отже, така кількість робочих місць якийсь період була вакантною. У той же час професійно-технічні і вищі навчальні заклади (за денною формою навчання) випустили 541,5 тис. осіб (201,2 тис. + 340,3 тис.) [2, с. 433—434], що у 5,2 разу менше річного обсягу працевлаштування за наймом. Наявність можливості працевлаштування для всіх випускників за умови відповідності їхнього фаху потребам економіки також підтверджує статистика щодо зареєстрованого ринку праці. Роботодавці протягом 2012 р. подали в державну службу зайнятості інформацію про наявність 1 177 311 вакансій [1], а в центрах зайнятості перебувало на обліку 92 572 випускники [1], отже, на кожного з них припадало 12,7 вільних робочих місць. Для кваліфікованих робітників пропонувалося понад 400 тис. вакансій (що майже у 2 рази більше кількості випускників ПТУ), для осіб з вищою освітою — понад 372 тис., що на 10 % перевищує чисельність випускників ВНЗ. Відповідно до інформації, отриманої центрами зайнятості, розмір заробітної плати на 77 % вільних робочих місцях перевищував мінімальний, а на 46 тис. вакансіях він був більшим за величину середньої зарплати у відповідному регіоні. До цього слід додати, що в інформації, яку надають у центри зайнятості роботодавці, розмір зарплати зазвичай занижується, і під час співбесіди з претендентом він може значно зростати.

Наведені факти підтверджують правомірність припущення про те, що, з одного боку, за наявності у випускників потрібного фаху кожен з них має реальну можливість працевлаштуватися, а з другого, про можливість скорочення простою основних засобів виробництва через відсутність на ринку праці потрібних фахівців.

3. Вартість і продуктивність обладнання, що простоює, дорівнює відповідним середнім економічним показникам задіяного устаткування; усі особи, зайняті економічною діяльністю, виробляють однаковий за вартістю ЧВП.

4. Професійні якості безробітних випускників відповідають середнім показникам працюючих громадян.

5. Питома вага безробітних випускників професійно-технічних і вищих навчальних закладів серед усіх безробітних (визначених за методологією МОП) подібна до питомої ваги молодих людей віком 15—24 роки, зареєстрованих у службі за-

йнятості, у загальній чисельності громадян, які перебувають на обліку у центрах зайнятості.

Для визначення обсягу ЧВП, що втрачається від недовикористання основних засобів виробництва через відсутність у частини випускників професійно-технічних і вищих навчальних закладів потрібного фаху, спочатку необхідно визначити частку ЧВП, що створюється за один день найманими працівниками (b_1)¹ [2, с. 37, 344, 361].

Річний обсяг ЧВП, грн	— 1 176 270 000 000
Кількість зайнятого населення, осіб	— 20 354 300
Обсяг річного ЧВП, що припадає на одну зайняту особу (грн)	— 57 790
Кількість найманих працівників, осіб	— 12 181 300
ЧВП, створений найманими працівниками, грн	— 703 957 327 000
ЧВП, створений за один день найманими працівниками (b_1), грн	— 1 927 330 122

Середньорічна кількість випускників професійно-технічних і вищих навчальних закладів серед безробітних на повному ринку праці [1; 3]:

Кількість безробітних віком 15—24 роки, осіб:

визначена за результатами обстеження економічної активності домогосподарств (за методологією МОП) — 417 200

які зареєструвалися у державній службі зайнятості — 286 208

Рівень реєстрації безробітної молоді у службі зайнятості (коефіцієнт реєстрації), %² — 68,6

Кількість випускників професійно-технічних і вищих навчальних закладів, що перебували на обліку в державній службі зайнятості, осіб — 86 362

Середньорічна кількість безробітних серед випускників професійно-технічних і вищих навчальних закладів на повному ринку праці, осіб — 125 892

Для розрахунку вартості основних засобів виробництва a , що простоюють через професійний дисбаланс між попитом і пропозицією на ринку праці, приймемо таке *локальне припущення*: частка основних засобів виробництва, що простоювала певний час і могла б бути задіяна, якби випускники професійно-технічних і вищих навчальних закладів мали необхідний фах, пропорційна співвідношенню кількості безробітних з числа зазначеної категорії молоді і загальної кількості зайнятих осіб, що працювали за наймом. Справді, якщо за рік в Україні працевлаштувалося 2 795 496 осіб, це означає, що така мінімальна кількість робочих місць певний час простоювала. Але середньорічна кількість безробітних серед випускників склала 125 892 особи, отже, вони могли зайняти лише 125 892 робочих місць з усіх зазначених, тобто через відсутність у випускників необхідного фаху простоювала саме така кількість робочих місць.

Визначивши співвідношення між кількістю безробітних серед випускників професійно-технічних і вищих навчальних закладів і кількістю найманих працівників, розрахуємо *вартість основних засобів виробництва, що простоюють через професійний дисбаланс на ринку праці* (a) [2, с. 88, 360].

Середньооблікова кількість найманих працівників, осіб — 12 181 300

Середньорічна кількість безробітних серед випускників професійно-технічних і вищих навчальних закладів, осіб — 125 892

Співвідношення між кількістю безробітних серед випускників професійно-технічних і вищих навчальних закладів і загальною кількістю найманих працівників — 0,010

¹ Тут і далі розрахунки подано за 2012 р. — останній рік, за який є мінімально необхідні статистичні дані.

² Співвідношення кількості безробітної молоді, зареєстрованої в службі зайнятості, до її чисельності, визначеної за методологією МОП.

Середньорічна вартість основних засобів виробництва в економіці, грн
— 6 968 006 328 000

Вартість основних засобів виробництва, що простоюють через професійний дисбаланс на ринку праці (а), грн — 69 680 063 280

Для розрахунку коефіцієнта зносу основних засобів виробництва приймемо таке *локальне припущення*: щоденний знос основних засобів виробництва не змінювався протягом року. Тоді коефіцієнт зносу основних засобів виробництва за один день (z) становитиме:

$$Z = \frac{ПБ + ВД - ЗБ}{366ПБ} 100, \quad (5)$$

де ПБ — початковий баланс основних засобів;

ЗБ — заключний баланс основних засобів;

ВД — введення в дію нових основних засобів протягом року;

Середньорічний коефіцієнт зносу основних засобів виробництва, що простоюють через відсутність на ринку праці потрібних фахівців, за один день [3].

— початковий баланс основних засобів, грн — 2 939 555 000 000¹

— заключний баланс основних засобів у 2011 р., грн — 3 424 436 000 000

— введення в дію нових основних засобів за рік, грн — 122 572 000 000

— коефіцієнт зносу основних засобів виробництва за рік, % — 12,3

— середньорічний коефіцієнт зносу основних засобів виробництва за один день Z = 0,034%.

Для розрахунку часу простою основних засобів виробництва t застосуємо таке *локальне припущення*: оскільки діяльність центрів зайнятості прискорює процес як працевлаштування зареєстрованих безробітних, так і заповнення зареєстрованих вакансій (це — два боки одного й того ж процесу), то так званий коефіцієнт прискорення² однаковий як для працевлаштування, так і для заповнення вакантних робочих місць, тобто тривалість простою основних засобів виробництва у разі подання роботодавцями відповідної інформації в державну службу зайнятості скорочується у такій самій пропорції, що й термін працевлаштування безробітних.

Середня тривалість простою основних засобів виробництва [2, с. 349, 359].

Середня тривалість безробіття, міс., визначеного за результатами:

реєстрації в державній службі зайнятості — 4

обстеження домогосподарств (за методологією МОП) — 6

Коефіцієнт прискорення заповнення вакансій державною службою зайнятості, % — 50%

Середня тривалість, днів:

укомплектування вакансій, зареєстрованих у державній службі зайнятості — 9

простою основних засобів виробництва (t) — 13,5

Показники, визначені в попередніх розрахунках, дають підстави, керуючись формулою (1), розрахувати *загальний обсяг ЧВП, що умовно втрачається через недовикористання основних засобів виробництва внаслідок професійного дисбалансу на ринку праці*:

Вартість основних засобів виробництва, що простоюють через професійний дисбаланс на ринку праці (а), грн — 69 680 063 280

Час простою основних засобів виробництва (t), днів — 13,5

Вартість чистого внутрішнього продукту, отриманого за один день на задіяних засобах виробництва (b_t), грн — 1 927 330 122

¹ Без врахування житлових будинків

² Показує, на скільки відсотків скорочується час підбору роботи (заповнення вакансії) у разі звернення клієнта у центр зайнятості

Середньорічна вартість основних засобів виробництва в економіці (на всіх ро-
бочих місцях) (f), грн — 6 968 006 328 000

Коефіцієнт зносу основних засобів виробництва, що простоюють (z),
%/день — 0,034

Обсяг ЧВП, що недоотримується (умовно втрачається) через недовикористання
основних засобів виробництва (Q_1), грн, розрахований за формулою (1) становить
— 262 817 744

Зробимо перевірку обсягу ЧВП, недоотриманого у 2012 р. через відсутність на
ринку праці необхідних фахівців, іншим (спрощеним) методом: як ЧВП, що був
би вироблений, якби були задіяні основні засоби виробництва, у разі працевлаш-
тування всіх випускників вищих і професійно-технічних навчальних закладів за
отриманим фахом.

Обсяг ЧВП, що умовно втрачається за час простою основних засобів виробни-
цтва, які могли б бути зайняті випускниками професійно-технічних і вищих на-
вчальних закладів, розраховуємо, визначаючи обсяг чистого внутрішнього проду-
кту, що виробляється за один день на одну зайняту особу.

*Обсяг недоотриманого ЧВП через простій основних засобів виробництва у
зв'язку з професійним дисбалансом на ринку праці, грн:*

ЧВП, створений за один день, грн — 3 213 852 459

Кількість зайнятого населення, чол. — 20 354 300

Виробництво чистого внутрішнього продукту за день на одну зайняту особу,
грн — 157,9

Час t простою основних засобів виробництва через
професійний дисбаланс на ринку праці, днів — 13,5

Середня кількість робочих місць, не зайнятих через професійний дисбаланс на
ринку праці — 125 892

Обсяг недоотриманого ЧВП через простій основних засобів виробництва у
зв'язку з професійним дисбалансом на ринку праці (Q'_e), грн — 268 867 544

Як бачимо, в результаті першого, точнішого, варіанта розрахунків зменшення
фактичних показників ЧВП відносно їх потенційного обсягу становить
262 817 744 грн, а за другим варіантом — 268 867 544 грн, що відрізняється на
6 049 800 грн, або лише на 2,3 %. Це підтверджує досить високу точність визна-
чення недоотриманого чистого внутрішнього продукту через невідповідність
професій і спеціальностей, що їх здобувають випускники професійно-технічних і
вищих навчальних закладів, потребам економіки.

Для визначення загальних втрат ЧВП за час простою основних засобів вироб-
ництва розраховуємо втрати від їх морального зносу за формулою (2).

Загальний обсяг ЧВП, що умовно втрачається через недовикористання основ-
них засобів виробництва з врахуванням їх морального зносу (Q_e):

Середньоденна вартість основних засобів виробництва, що простоюють через
професійний дисбаланс на ринку праці (a), грн — 190 382 687

Середньорічний коефіцієнт зносу основних засобів виробництва за один день,
що простоюють (z), %/день — 0,034

Час простою основних засобів виробництва, t , днів — 13,5

Втрати від морального зносу основних засобів виробництва, що простоюють
(Q_2), грн — 87 385 653

Обсяг ЧВП, що недоотримується (умовно втрачається) через недовикористання
основних засобів виробництва у зв'язку з професійним дисбалансом на ринку
праці (Q_1), грн — 262 817 744

Загальний обсяг ЧВП, що умовно втрачається через недовикористання основних засобів виробництва з врахуванням їх морального зносу (Q_e), грн
— 350 203 397

При розрахунку витрат на виплату допомоги по безробіттю випускникам професійно-технічних і вищих навчальних закладів врахуємо таку попередню інформацію: правління Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття у 2012 р. встановлювало розмір допомоги по безробіттю для осіб, не застрахованих в системі державного соціального страхування на випадок безробіття, у розмірі 544 грн / міс., або 17,8 грн / день. Таким чином, витрати на виплату допомоги по безробіттю випускникам професійно-технічних і вищих навчальних закладів у 2012 р. становили:

$86362 \text{ особи} \times 17,8 \text{ грн / день} \times 122 \text{ дні} = 187\,543\,719 \text{ грн.}$

При розрахунку витрат на професійне навчання випускників навчальних закладів за направленням державної служби зайнятості у 2012 р. здійснимо локальне припущення: вартість профнавчання однієї особи цієї категорії безробітних є такою самою, як середня вартість навчання інших безробітних. Розділивши загальні річні витрати на профнавчання всіх безробітних на кількість осіб, які пройшли навчання в 2012 р., отримаємо:

$240\,944\,300 \text{ грн} : 221\,100 \text{ осіб} = 1090 \text{ грн / особу.}$

У 2012 р. за направленням центрів зайнятості пройшли навчання випускників професійно-технічних навчальних закладів 4008 осіб, вищих — 4717. Звідси, відповідні витрати становили: $1090 \text{ грн / особу.} \times 8725 \text{ осіб} = 9\,510\,250 \text{ грн.}$

Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття витратив у 2012 р. 197 053 969 грн на матеріальне забезпечення безробітних з числа випускників професійно-технічних і вищих навчальних закладів та їх професійне навчання.

Для розрахунку недоотриманих податкових надходжень у зв'язку з безробіттям випускників вищих і професійно-технічних навчальних закладів зробимо локальне припущення: розмір заробітної плати, яку могли б отримувати зазначені молоді люди і з якою сплачували б податки, дорівнює середньомісячному розміру заробітної по країні. У такому разі недоотримані податкові надходження складуть:

$86\,362 \text{ особи} \times 4 \text{ міс.} \times 3026 \text{ грн} \times 0,15 = 156\,798\,847 \text{ грн.}$

Фонди державного соціального страхування України недоотримали у 2012 р. внесків щонайменше на суму — 428,5 млн грн ($86\,362 \text{ особи} \times 4 \text{ міс.} \times 3026 \text{ грн} \times 0,41 = 428\,83\,516$), у тому числі Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття — майже 22 млн грн ($86\,362 \text{ особи} \times 4 \text{ міс.} \times 3026 \text{ грн} \times 2,1 \%$).

Висновки. Запропонована автором методологія та інструментарій спрощеної версії визначення економічних втрат, спричинених професійним дисбалансом на ринку праці і зумовлених недовикористанням основних виробничих засобів через відсутність на ринку праці потрібних фахівців і безробіттям серед випускників вищих і професійно-технічних навчальних закладів, дає змогу отримати уявлення щодо розмірів втрат, які відповідають реальності за порядком величини. Причому перевірка коректності отриманих даних щодо головного компонента економічних втрат — ЧВП, який умовно втрачається за час простою основних засобів виробництва через професійний дисбаланс на ринку праці, показала досить високу коректність розрахунків (різниця становила 2,1 %).

Розрахунки показали, що обсяг недоотриманого (умовно втраченого) ЧВП через недовикористання основних засобів виробництва та їх моральний знос, пов'язаний з невідповідністю професій і спеціальностей випускників вищих і професійно-технічних навчальних закладів потребам ринку праці, складають по-

над 350 млн грн; Бюджети недоотримують щорічно надходжень лише від податку на доходи громадян понад 150 млн грн; у фонди державного соціального страхування надходить коштів на 520 млн грн менше, ніж їх мало б надходити. До того ж сума прямих витрат коштів фондом державного соціального страхування на випадок безробіття через зазначену причину перевищує 250 млн грн. Отже, втрати і витрати від професійного дисбалансу на ринку праці за порядком величини вимірюються сумою понад одного млрд грн. Крім значних економічних збитків, професійний дисбаланс спричиняє й значні моральні втрати — розчарування молодих людей, що виявилися непотрібними своїй державі, а також підприємців, які, незважаючи на наявність тисяч безробітних і розгалуженої мережі державних навчальних закладів, що утримуються за рахунок податків (у тому числі сплачених цими підприємцями), не можуть підібрати необхідних працівників.

Література

1. Ринок праці України у 2012 році: аналіт.— стат. зб. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog>.
2. Статистичний щорічник України за 2012 рік ; за ред. О.Г. Осауленко [та ін.]. — К.: Державна служба статистики України, 2013. — 551 с.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>

Стаття надійшла до редакції 18.04.2014 р.

УДК 331.101.6:331.101.3

Бабенко А.Г.,

д-р екон. наук, проф.,

Дронова Т.С.,

аспірантка,

Дніпропетровська державна фінансова академія

РОЛЬ МАТЕРІАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ У ПІДВИЩЕННІ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

У статті досліджено вплив матеріальної мотивації на продуктивність праці, рентабельність, прибуток, проаналізовано показники витрат праці у сільськогосподарських підприємствах. Проаналізовано рівень заробітної плати в різних галузях. При аналізі використано звітну форму 50-сг «Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств за 2012 рік». Об'єктами досліджень були підприємства Полтавської області. Аналіз також проводився в розрізі районів досліджуваної області. В результаті аналізу встановлено пряму залежність між рівнем заробітної плати та продуктивністю праці. Запропоновано удосконалити систему матеріальної мотивації, підвищити рівень оплати праці в аграрних підприємствах.

В статье исследовано влияние материальной мотивации на производительность труда, рентабельность, прибыль, проанализированы показатели затрат труда в сельскохозяйственных предприятиях. Проанализирован уровень заработной платы в различных отраслях. При анализе использована отчетная форма 50-сг «Основные экономические показатели работы сельскохозяйственных предприятий за 2012 год». Объектами исследований были предприятия Полтавской области. Анализ также проводился в разрезе районов исследуемой области. В результате анализа установлена прямая зависимость между уровнем заработной платы и производительностью труда. Предложено усовершенствовать систему материальной мотивации, повысить уровень оплаты труда в аграрных предприятиях. В результате анализа установлена прямая зависимость между уровнем заработной платы и производительностью труда. Предложено усовершенствовать систему материальной мотивации, повысить уровень оплаты труда в аграрных предприятиях.